

اصول و مبانی

هنرهای تجسمی

زبان • بیان • تمرین

تألیف: دکتر یحیی حسن حبیبی

ketabTala

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ...

اوست خدای آفریننده عالم اسکان و پدیدآورنده جهان و جهانیان بگازنده صورت خلقان...

(سوره حشر، آیه ۲۴)

اصول و مبانی
هنرهای تجسمی

زبان • بیان • تمرین

جلد اول

تألیف : دکتر محمد حسین حلیمی

احیاء کتاب

حلیمی، محمدرحیم، ۱۳۷۶ -
اصول و مبانی هنرهای تجسمی، زبان، بیان، تمرین / تألیف - محمدرحیم
حلیمی - تهران: احیاء کتاب، ۱۳۷۶ -
چاپ: مصور (پیشش روکش)
ISBN 978-964-5844-22-4 (دوره) - ISBN

مهرستاننویسمی بر اساس اطلاعات فیرا
[ج: ۱] - ISBN 978-964-5844-22-4
ص: ع به انگلیسی: Basic Design
چاپ: قلمی، نخست: ۱۳۷۲
کتابخانه
ج: ۱ (چاپ دوم: ۱۳۷۶)
۱. طراحی، ۲. هنر الف. عنوان
الف: ۸ ج / NK ۱۵۱۰
۷۲۵/۲
۱۳۷۶
کتابخانه ملی ایران
۲۵۱-۷۷ بر

شرکت انتشارات احیاء کتاب
اصول و مبانی هنرهای تجسمی
زبان، بیان، تمرین
تألیف:

دکتر محمد حسین حلیمی

جلد اول

چاپ دهم: ۱۴۰۱

تیراژ ۱۵۰۰ جلد

لیتوگرافی، چاپ، صحافی، مجتمع چاپ و نشر رویداد

شابک دوره ای: ۹۷۸-۹۶۴-۵۸۴۴-۲۲-۴ ISBN 978-964-964-5844-22-4

شابک جلد اول: ۹۷۸-۹۶۴-۵۸۴۴-۲۳-۱ ISBN 978-964-964-5844-23-1

نشانی مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، خیابان شهدای

ژاندارمری مجتمع تجاری ناشران کوثر

تلفن: ۶۶۴۱۳۳۸۴-۶۶۹۰۲۶۹۹

کلیه حقوق جهت ناشر محفوظ است.

کلیه حقوق مادی اثر از جمله چاپ و تکثیر، تنظیم قابل و انتشار نسخه الکترونیکی
آن به هر طریق ممنوع و موجب پیگیری قانونی می باشد.

این کتاب با کافلد حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

صفحه ۵	پیشگفتار
صفحه ۹	مقدمه
صفحه ۳۸	نقطه
صفحه ۵۴	خط
صفحه ۸۸	سطح
صفحه ۱۰۲	حجم
صفحه ۱۲۴	بافت
صفحه ۱۴۸	پرسهکتیو
صفحه ۱۷۰	فضا
صفحه ۱۹۴	حرکت
صفحه ۲۱۰	رینم
صفحه ۲۲۴	ترکیب
صفحه ۲۶۰	طراحی
صفحه ۳۱۲	اسامی طراحان و دانشجویان
صفحه ۳۱۶	منابع و مأخذ

امروزه هنرهای تجسمی را یکی از بهترین و مؤثرترین وسیله‌های ارتباطی می‌شناسند و آنرا بصورت زبانی همگانی و بین‌المللی در آموزش و پرورش، در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، صنعتی و بطور کلی در تمامی فعل و انفعالات فکری مورد استفاده قرار می‌دهند؛ و با وجود امکانات مختلف ارتباطی بصری و مناسبات موجود آموزشی، آشنایی با آن برای عموم فراهم و برای علاقمندان و هنرجویان نیز بصورت امری آسان و تا حدودی سهل‌الوصول در آمده است.

تا قبل از قرن بیستم، آموزش هنرها صرفاً به شیوه‌های سنتی و مدرسه‌ای قدیم رایج بود. اما از اوایل قرن حاضر هماهنگ با تغییرات و تحولاتی که در تمامی ابعاد زندگی و زمینه‌های علمی رخ داده، شیوه‌های آموزش سنتی هنر نیز جای خود را به روش‌های جدید آموزشی داده، و با وضع اصول و مباحث تازه، امکان استفاده برای عموم فراهم شده است، و در نتیجه همه علاقمندان می‌توانند به کمک آموزش‌های سیستماتیک و منسجمه، با اصول و ضوابط هنر آشنا شده، قواعد فنی و تخصصی آنرا فراگیرند و دست به انجام کارهای هنری بزنند.

در ضمن، با توجه به استعدادهای قطری انسان و توانایی بی‌حد و حصر او در آفرینش و ابداع زیبایی‌ها، طرح قوانین ثابت و تغییرناپذیر برای هنر، امری مشکل‌ساز نظر می‌رسد، و به تجربه ثابت شده است که اصول و مقررات تدوین شده بوسیله آدمی امری مشروط و نسبی بوده، برای زمانی مفید و پست‌پسندیده و برای زمانی دیگر بی‌فایده و مردود شده است؛ تنها قوانین الهی مطلق می‌باشند و برای تمام زمان‌ها و مکان‌ها ثابت و تغییرناپذیرند.

هنرهای تجسمی عالی‌ترین تجلیات زبان بصری شمرده میشود که با آن می‌توان فراتر از زمان سیر کرد و آینده و افقهای دور را تجسم و تصویر نمود. ضمناً این زبان به

علاقتمند نوعی توانایی می‌دهد که تمام پدیده‌های بصری را اعم از طبیعی و بسا مصنوعی بهتر و کامل‌تر ببیند و آثار هنری را دقیق‌تر بفهمد و پیام‌های آن را ادراک نماید. در این کتاب با معرفی عناصر اولیهٔ تجسمی و بررسی آنها، برخی منالهای طبیعی با آثار هنری را برای نمونه برگزیده و ارائه داده‌ایم؛ سپس اصول و قواعدی را که حاکم بر آثار هنری می‌باشند، حتی‌المقدور معرفی کرده و بسا بسیار امکانات شکل‌سازگری و شکل‌آفرینی عناصر، خصوصیات بصری و بیان تصویری هر کدام را مطرح نموده، مفاهیم تجسمی را که در ایجاد و ابداع ترکیب‌های هنری دخالت دارند بیان کرده‌ایم.

* * *

دنیایی که ما آنرا نظاره می‌کنیم، از دو عنصر مهم بصری تشکیل شده است. این دو عنصر عبارتند از شکل (فَرْم) و رنگ؛ که هر دو از خواص موجودات هستند و بسا خصوصیات مادی و نمود ظاهری اشیاء ارتباط دارند و همواره بهم وابسته‌اند. اما آنچه که مربوط به شکل می‌باشد بزودی قابل تشخیص و اندازه‌گیری است و دارای قواعد و ضوابط ثابت و مشخص می‌باشد.

در جلد اول کتاب اصول و مبانی هنرهای تجسمی، عناصر بصری شکلی مساندند: نقطه، خط، سطح، حجم، بافت، و همچنین کیفیتات بصری از جمله ریتیم، حرکت، فضا، تضاد، برسیکتیو و ترکیب‌بندی را که در ایجاد و ابداع ترکیبات هنری سهمی عمده دارند معرفی و بررسی نموده‌ایم؛ جلد دوم را نیز به «نور و رنگ» اختصاص داده‌ایم. خوانندگان محترم به خوبی واقفند که عناصر نور و رنگ وابسته به چند رشتهٔ علمی از جمله فیزیک، روانشناسی، زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی، زیبایی‌شناسی و غیره می‌باشند؛ در نتیجه نمی‌توان آن را تنها با مقادیری از اصول و ضوابط، و قوانینی محدود شناخت.

بدین جهت اهمیت بیشتری برای آن قائلیم و آن را بصورت مستقل در جلد دوم اصول و مبانی هنرهای تجسمی مورد مطالعه و دقت قرار می‌دهیم. از طرفی بعثت انتشار تألیفات و تحقیقات جدیدی در این باره، لازم می‌دانیم برخی نکات تازه و مفیدی را که اخیراً در آخرین کتابها پیرامون دنیای رنگ به چاپ رسیده و نظرهای جسالی که در مورد زیبایی‌شناسی و رؤیت رنگ نجر به و مطرح شده برای علاقمندان و هنردوستان ارائه دهیم. در ضمن فرصت را مغتنم شمرده نتایج ارزشمندی را که در آنسر تسجر به‌ها و

آزمایش‌های رنگی در برنامه‌های آموزشی خود با دانشجویان نکته‌سنج رشته‌های هنری بدست آورده‌ایم. بمرض دید خوانندگان بگذاریم.

* * *

در بخش پایانی جلد اول مبحث طراحى و طراحى تحلیلی را بصورت مختصر اضافه نموده تا آنکه ارزش و اهمیت آنرا شناخته. و جایگاه آن را در ابداعات هنری بشناسیم.

روشی را که در طرح مسایل و نحوه تحلیل مسابحت هنرهای تجسمی بکار گرفته‌ایم، همانست که در اکثر مدارس هنری معاصر در کشورهای مختلف جهان تدریس می‌گردد؛ در ضمن نحوه پرداختن به مسائل را با توجه به «نگاه خود» که سعی شده است مبتنی بر اصول علمی و هنری دقیق باشد انجام داده. از جنبه‌های فرهنگی و تاریخی خود نیز غافل نمانده‌ایم. مهمترین هدف ما در برنامه‌های آموزشی میبانی هنرهای تجسمی «تقویت نیروی خلاقه و قدرت ابداع» هنرجویان می‌باشد. ضمناً این نکته را نیز در نظر داریم که تقریباً تمام افراد بشری که از سلامت جسم و روح برخوردارند، قادر می‌باشند بعد از گذراندن دوره‌های مقدماتی میبانی هنرهای تجسمی، دست به کارهای خلاقه و ابداعات هنری بزنند و تا حدودی آثار بدیعی بوجود آورند.

* * *

تا آنجا که مقدور بوده است سعی نموده‌ایم مطالب کتاب جامع و کامل باشد. اما به علت بی‌پایانی عرصه هنر و خصوصاً هنرهای تجسمی، نمی‌توان ادعا نمود که این کتاب کمیودی ندارد و نیازی به افزودن بخش‌های دیگر نمی‌باشد. در ضمن با همه وقت‌ها و کوشش‌هایی که انجام شده است، بهیچوجه نگارنده این کتاب را خالی از لغزش‌ها و نارسائی‌ها نمی‌بیند و در نتیجه خود را از راهنمایی و آموختن بی‌نیاز نمی‌داند. از این رو از صاحبان فضل و هنر انتظار دارد که به هر انشیا با لغزشی برخوردند با نهایت صراحت به نگارنده تذکر دهند تا در رفع آنها بکوشد.

در رابطه با هر یک از بحث‌ها، منابع تصویری متنوعی را ارائه داده‌ایم تا آنکه چشم‌انداز وسیع‌تری از هنرهای تجسمی ترسیم کرده باشیم، در ضمن از میان تعریف‌های

بسیار متنوع و جالبی که دانشجویان رشته‌های هنری، مرتبط با مباحث مسطرحه در کلاس‌های مبانی هنرهای تجسمی انجام داده‌اند، نمونه‌هایی را برگزیده‌ایم که دارای نکته‌های خوب تصویری و تجسمی است و محدوده کامل‌تری از عالم هنر را بسرای علاقمندان ترسیم می‌کند. ضمناً اسامی دانشجویانی را که آثارشان انتخاب شده، در پایان کتاب ذکر کرده‌ایم.

* * *

اینک برشود واجب می‌دانم از تمامی دوستان و هنرمندانی که نگرارش این کتاب را تأکید نموده، حقیر را مورد لطف خود قرار داده‌اند سپاسگزاری نمایم، و همکاری‌های ارزشمند آقای علی طارمی‌راد و آقای محمدمهدی شاه‌حسینی را در فراهم کردن چاپ اول کتاب یادآوری نموده، خصوصاً از آقای حسین صالحی مدیریت انتشارات احیاء کتاب که با نکته‌سنجی و دقت، امکانات خود را در خدمت نیازمندان و مشتاقان رشته‌های هنری و آموزشی هنرهای تجسمی قرار داده، و چاپ جدید کتاب را بصورت شایسته عهده‌دار شدند صمیمانه قدردانی نمایم.

از خداوند متعال مسئلت دارم که توفیق بیشتر خدمتگزاری به علاقمندان هنر را به این بنده عنایت فرماید و ما را به راه پست‌پنده هدایت نماید. والله ولی التوفیق و هو الهادی الی احسن الطرق

محمدحسین حلیمی

تهران دی ماه ۱۳۷۶

DESIGN

DR. MOHAMMADHOSSEIN HALIMI

BASIC

1